

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

13 юли 2006 година *

„Член 81 ЕО - конкуренция - споразумения - произшествия, причинени от моторни превозни средства, плавателни съдове и мотоциклети - задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ - увеличение на застрахователните премии - последици за търговията между държавите-членки - право на трети лица на обезщетение за причинените вреди - компетентен национален съд - давностен срок - обезщетения със санкционен характер“

По съединени дела C-295/04 до C-298/04

с предмет преюдициално запитване, отправено с акт от 30 юни 2004 г. на основание член 234 ДЕО от страна на Giudice di pace di Bitonto (Италия), постъпило в Съда на 13 юли 2004 г., по производствата

Vincenzo Manfredi (C-295/04)

срещу

Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA,

Vincenzo Manfredi (C-296/04)

срещу

Fondiarria Sai SpA

и

Nicolò Tricarico (C-297/04),

Pasqualina Murgolo (C-298/04)

срещу

Assitalia SpA,

СЪДЪТ (трети състав),

в състав: г-н А. Rosas, председател на състав, г-н J. Malenovský, г-н S. von Bahr (докладчик), г-н А. Borg Barthet и г-н А. Ó Caoimh, съдии,

генерален адвокат: М. L. A. Geelhoed,

секретар: Г-жа L. Hewlett, главен администратор,

---

* Език на производството: италиански.

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 10 ноември 2005 г.,

като има предвид становищата, представени:

– за Assitalia SpA (C-297/04 и C-298/04), от адв. A. Pappalardo, адв. M. Merola и адв. D. P. Domenicucci, avvocati,

– за италианското правителство, от г-н I. M. Braguglia, в качеството на представител, подпомаган от г-н M. Fiorilli, avvocato dello Stato,

– за германското правителство, от г-жа C. Schulze-Bahr, в качеството на представител,

– за австрийското правителство, от г-жа C. Pesendorfer, в качеството на представител,

– за Комисията на Европейските общности, от г-н T. Christoforou и г-н F. Amato, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 26 януари 2006 г.,

постанови настоящото

Решение

1. Запитванията за преюдициално заключение се отнасят до тълкуването на член 81 ЕО.

2. Въпросите са повдигнати в хода на иск за обезщетение, предявен от г-н Manfredi срещу Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, от г-н Cannito срещу Fondiaria Sai SpA и съответно от г-н Tricarico и г-жа Murgolo срещу Assitalia SpA (наричана по-нататък „Assitalia“), с петитум да се осъдят посочените застрахователни дружества да върнат увеличенията на застрахователните премии за задължителна застраховка „Гражданска отговорност“ във връзка с произшествия, причинени от моторни превозни средства, плавателни съдове и мотоциклети (наричана по-нататък „автомобилна застраховка ГО“), платени на основание увеличения, наложени от посочените дружества вследствие споразумение, обявено от националния орган за защита на конкуренцията и пазара за незаконно (Autorità garante della concorrenza e del mercato, наричан по-нататък „AGCM“).

Национална правна уредба

3. Член 2, параграф 2 от Закон № 287 от 10 октомври 1990 г. относно правилата за защита на конкуренцията и пазара (Legge 10 ottobre 1990, n. 287, Norme per la tutela della concorrenza e del mercato, GURI n° 240 от 13 октомври 1990 г., стр. 3, наричан по-нататък „Закон № 287/90“), забранява споразуменията между предприятия, които имат за цел или последица предотвратяване, ограничаване или съществено нарушаване на правилата на конкуренцията на националния пазар или значителна част от него.

4. По смисъла на параграф 1 от член 2 под „споразумения“ се разбират съглашения или съгласувани практики между предприятия, както и решения на консорциуми, сдружения

на предприятия и други подобни организации, дори когато са приети на основание разпоредби на дружествени или нормативни актове.

5. По силата на член 2, параграф 3 от Закон № 287/90 забранените споразумения са нищожни и не пораждат правни последици.

6. В член 33, параграф 2 от цитирания закон се посочва, че исковете за отмяна и обезщетение, както и исканията за охранителни мерки по отношение на нарушенията на разпоредбите, предвидени в дялове I - IV на посочения закон, включително член 2, се предявяват пред местно компетентния Corte d'appello.

Спор по главното производство и преюдициални въпроси

7. С Решения от 8 септември и 10 ноември 1999 г., както и от 3 февруари 2000 г. AGCM образува процедура за установяване на нарушение по член 2 от Закон № 287/90 по отношение на различни застрахователни дружества, включително дружествата ответници по главното производство. Срещу последните дружества е подадено оплакване, че са участвали в споразумение с предмет „продажба, свързана с различни продукти, и обмен на информация между конкурентни предприятия“. По отношение на настоящите дела е относимо единствено споразумението за обмен на информация между конкурентни предприятия.

8. AGCM отбелязва, че обратно на случилото се в останалата част на Европа, в периода, обхващащ годините 1994 до 1999 г., в Италия се наблюдава необичайно и възходящо нарастване на застрахователните премии на задължителната автомобилна застраховка ГО.

9. AGCM отбелязва също, че пазарът на застрахователни полици на автомобилната застраховка ГО се характеризира със значителни пречки за навлизането на пазара, като тези пречки са създадени преди всичко от необходимостта да се изгради ефикасна разпространителска мрежа и мрежа от центрове в цялата страна за изплащане на обезщетения за настъпили произшествия.

10. В хода на образуваното производство, AGCM успява да се снабди с документация, от която е видно наличието на обширен и подробен обмен на информация между множество застрахователни дружества, предлагащи автомобилна застраховка ГО по отношение на всички аспекти на застрахователната дейност, а именно цени, отстъпки, приходи, разходи във връзка с произшествията и разпределение.

11. В окончателното си решение № 8546 (I377) от 28 юли 2000 г. (Bolletino 30/2000 от 14 август 2000 г.), AGCM констатира, че въпросните застрахователни компании са сключило незаконно споразумение с предмет обмен на информация, свързана със застрахователния сектор. Това споразумение е позволило на тези предприятия да съгласуват и определят застрахователните премии на автомобилна застраховка ГО по начин, че да наложат на потребителите значителни увеличения на застрахователните премии, без тези увеличения да са обосновани от условията на пазара и без да са могли да бъдат избегнати от потребителите.

12. Решението на AGCM, оспорено от застрахователните дружества, е потвърдено по същество от Tribunale amministrativo regionale за област Лацио и от Consiglio di Stato.

13. Ищците в главното производство са предявили съответните искиове пред Giudice di pace di Bitonto с оглед осъждането на съответните застрахователни дружества да върнат увеличенията на застрахователните премии, платени по силата на споразумението, обявено от AGCM за незаконно.

14. От забележките на Assitalia според ищците в главното производство следва, че при извършеното от AGCM разследване е установена средна цена на полиците за автомобилна застраховка ГО, надвишаваща 20% в сравнение с цената, която тези полици биха достигнали, ако конкурентното поведение на застрахователните дружества не беше изменено вследствие съгласуваната практика. Следователно, извършеното нарушение от дружествата, участвали в тази практика, е причинило вреда на крайните потребители, изразяваща се в плащането на застрахователна премия за автомобилна застраховка ГО, надвишаваща средно с 20% обичайната застрахователна премия, която е следвало да заплатят, ако не беше допуснато нарушение на правилата на конкуренция.

15. Застрахователните дружества в главното производство противопоставят възражение за неподсъдност на Giudice di pace di Bitonto по силата на член 33 от Закон № 287/90, както и за изтекла погасителна давност по отношение на правото на възстановяване и/или обезщетение за вредите.

16. Препращащият съд счита, че доколкото застрахователните дружества, регистрирани в други държави-членки и осъществяващи дейност в Италия, също са участвали в споразумението, санкционирано от AGCM, цитираното споразумение е в нарушение не само на член 2 от Закон № 287/90, но и на член 81 ЕО, чийто параграф 2 обявява за нищожни всички забранени съглашения и споразумения.

17. При това положение, всяко трето лице, включително крайният потребител и ползвател на услуга може да счита, че е активно легитимиран да се позове на нищожността на забранено споразумение съгласно член 81 ЕО и да поиска обезщетение за претърпените вреди, ако е налице причинно-следствена връзка между вредата и забраненото споразумение.

18. В такъв случай разпоредба, подобна на съдържащата се в член 33 от Закон № 287/90 би могла да се счита за противоречаща на общностното право. В действителност, сроковете и разноските във връзка с производството пред Corte d'appello биха били съответно много по-дълги и по-значителни в сравнение със сроковете и разноските в производството пред Giudice di pace, а това може да се отрази неблагоприятно на ефикасността на член 81 ЕО.

19. Препращащият съд е изразил съмнения и относно съвместимостта с член 81 ЕО на давността за предявяване на искиове за обезщетение и размера на обезщетението, което следва да бъде изплатено, които се определят от националното право.

20. При тези условия по съединени дела C-295/04 до C-297/04 Giudice di pace di Bitonto е решил да отложи произнасянето на решението и да отправи следните преюдициални запитвания до Съда:

„1) Член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, че обявява за нищожно споразумение или съгласувана практика между застрахователни дружества при взаимен обмен на информация, която е от естество да позволи увеличение на застрахователните премии (за автомобилна застраховка ГО, което не е обосновано от пазарните условия, предвид по-

специално участието в споразумението или съгласуваната практика на предприятия, регистрирани в различни държави-членки?

2) Член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, че допуска трети лица, които имат правен интерес, да се позовават на нищожността на споразумение или забранена практика по силата на цитираната общностна разпоредба и да претендират обезщетение за претърпените вреди, при условие че е налице причинно-следствена връзка между споразумението или съгласуваната практика и настъпилата вреда?

3) Член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, че се счита, че давностният срок за иска за обезщетение на основание цитирания член започва да тече от деня, в който споразумението или съгласуваната практика е било осъществено или от деня, в който споразумението или съгласуваната практика са били прекратени?

4) Член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, че националният съд, при условие че установи, че обезщетението, което може да бъде платено по силата на националното право, във всички случаи е по-ниско от икономическата полза, получена от предприятието причинител на вредата, участващо в споразумение или забранена съгласувана практика, е длъжен служебно да присъди на увреденото трето лице вреди със санкционен характер, необходими, за да може подлежащата на обезщетение вреда да бъде по-голяма от ползата, получена от предприятието с оглед възпиране на осъществяването на споразумения или съгласувани практики, забранени по член 81 ЕО?“

21. По дело C-298/04 *Giudice di pace di Bitonto* решава да отложи произнасянето на решението си и да отправи до Съда следните преюдициални запитвания:

„1) Член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, в който се обявява за нищожно споразумение или съгласувана практика между застрахователни дружества, изразяващо се във взаимен обмен на информация, която е от естество да позволи увеличение на застрахователните премии (за) автомобилна застраховка ГО, което не е обосновано от пазарните условия, предвид по-специално участието в споразумението или съгласуваната практика на предприятия, регистрирани в различни държави-членки?

2) Член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, че се противопоставя на прилагането на национална норма с аналогичен обхват на член 33 от Закон (№ 287/90), съгласно който искът за обезщетение за нарушаване на общностни и национални разпоредби относно споразуменията, насочени срещу конкуренцията, трябва да е предявен и от трети лица пред съд, различен от този, на който обичайно са подсъдни искове със същата цена на иска, като по този начин се увеличават значително разходите и сроковете за произнасяне на съдебното решение?

3) Член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, че допуска трети лица, които имат правен интерес, да се позовават на нищожността на споразумение или забранена практика по силата на цитираната общностна разпоредба и да претендират обезщетение за претърпените вреди, при условие че е налице причинно-следствена връзка между споразумението или съгласуваната практика и настъпилата вреда?

4) Член 81 ЕО СЕ следва ли да се тълкува в смисъл, че следва да се счита, че давността за иска за обезщетение на основание цитирания член започва да тече от деня, в който

споразумението или съгласуваната практика е било осъществено или от деня, в който споразумението или съгласуваната практика са били прекратени?

5) Член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, че националният съд, при условие че установи, че обезщетението, което може да бъде платено по силата на националното право, във всички случаи е по-ниско от икономическата полза, получена от предприятието причинител на вредата, участващо в споразумение или забранена съгласувана практика, е длъжен служебно да присъди на увреденото трето лице вреди със санкционен характер, необходими, за да може подлежащата на обезщетение вреда да бъде по-голяма от ползата, получена от предприятието с оглед възпиране на осъществяването на споразумения или съгласувани практики, забранени по член 81 ЕО?“

22. С определение на председателя на Съда от 28 септември 2004 г. дела C-295/04 до C-298/04 са съединени за целите на писменото и устното производство, както и за произнасяне на решението.

По допустимостта на преюдициалните запитвания

Становища, представени на Съда

23. Assitalia изтъква на първо място, че изложението на контекста на фактическата и правна обстановка на преюдициалните запитвания е недостатъчно и двусмислено до степен, че не позволява на всички потенциално заинтересувани страни да формулират адекватно становищата си по този въпрос, нито на Съда да предостави съдържателен отговор на тези въпроси.

24. На второ място, Assitalia поддържа, че повдигнатите преюдициални въпроси от страна на Giudice di pace di Bitonto са недопустими, доколкото се отнасят до тълкуването на разпоредба от Договора ЕО, която е очевидно неприложима към предмета на главното производство.

25. В действителност, оспореното споразумение по главното производство има ограничено действие на италианска територия и следователно не може да причини значителна вреда на търговията между държавите-членки по смисъла на член 81 ЕО (вж., по-специално Решение от 21 януари 1999 г., Vagnasco e.a., C-215/96 и C-216/96, Сборник, стр. I-135). Впрочем, неприлагането на член 81 ЕО не е било оспорено пред националните съдилища и решението на AGCM на основание член 2 от Закон № 287/90 е станало окончателно. Освен това, в член 1, параграф 1 от Закон № 287/90 се посочва, че разпоредбите на цитирания закон „се прилагат по отношение на споразумения, злоупотреби с господстващо положение и концентрацията на предприятия извън приложното поле на (...) членове (81 ЕО) и/или (82 ЕО), на регламенти (...) или на общностни актове с приравнени правни последици“.

Преценка на Съда

26. Следва да се припомни, че съгласно постоянната съдебна практика в рамките на сътрудничеството между Съда и националните съдилища, създадено по силата на член 234 ЕО, единствено националният съд, пред когото спорът е отнесен за решаване и който носи отговорност за съдебното решение е компетентен да прецени с оглед особеностите на делото както необходимостта от преюдициално заключение, за да бъде в състояние да

произнесе своето решение, така и относимостта на въпросите, които отправя до Съда. Следователно, доколкото поставените преюдициални въпроси се отнасят до тълкуване на общностното право, Съдът поначало е длъжен да се произнесе (вж., по-специално Решения от 15 декември 1995 г., *Bosman*, C-415/93, Сборник, стр. I-4921, точка 59, и от 10 ноември 2005 г., *Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie*, C-316/04, Сборник, стр. I-9759, точка 29).

27. Въпреки това, Съдът посочва също така, че при изключителни обстоятелства следва да се разгледат условията, при които е сезиран от националният съд с оглед проверката на своята компетентност (вж. в този смисъл Решение от 16 декември 1981 г., *Foglia*, 244/80, Сборник, стр. 3045, точка 21). Отказът от произнасяне по искане, отправено от национален съд е възможно само ако е очевидно, че исканото тълкуване на общностното право няма връзка с действителността и предмета на спора по главното производство или когато проблемът е от хипотетично естество или Съдът не разполага с необходимите фактически и правни елементи, за да отговори по надлежен начин на поставените му въпроси (вж., по-специално цитираните по-горе решения *Bosman*, точка 61 и *Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie*, точка 30).

28. По настоящото дело не е налице нито една от тези хипотези.

29. В това отношение следва да се констатира, от една страна, че решението за препращане, както и писмените и устни становища предоставиха на Съда достатъчна информация, която му дава възможност да осъществи тълкуване на правото на Общността във връзка с положението, предмет на спора по главното производство (вж., по-специално Решения от 3 март 1994 г., *Vaneetveld*, C-316/93, Сборник, стр. I-763, точка 14, и от 21 септември 1999 г., *Wijzenbeek*, C-378/97, Сборник, стр. I-6207, точка 21).

30. От друга страна, обратно на твърденията на *Assitalia*, не изглежда очевидно, че тълкуването на член 81 ЕО няма връзка с действителността или предмета на спора по главното производство. Следователно, направеното от *Assitalia* възражение за неприложимост на този член по отношение на делата по главното производство няма връзка с допустимостта на настоящите дела, а се отнася до съществуването на първия въпрос.

31. Следва впрочем да се припомни, че членове 81 ЕО и 82 ЕО представляват разпоредби от обществен ред, които се прилага служебно от националните съдилища (вж. в този смисъл решение от 1 юни 1999 г., *Eco Swiss*, C-126/97, Сборник, стр. I-3055, точки 39 и 40).

32. От това следва, че преюдициалните въпроси са допустими.

По първия въпрос по дела C-295/04 до C-298/04

33. С първия си въпрос препращащият съд пита по същество дали споразумение или съгласувана практика като тези в спора по главното производство между застрахователни дружества, изразяваща се във взаимен обмен на информация, която е от естество да позволи увеличение на застрахователните премии за автомобилна застраховка ГО, което не е обосновано от пазарните условия, като това действие съставлява нарушение на националните правила за защита на конкуренцията представлява в същото време и нарушение на член 81 ЕО предвид по-специално участието в споразумението или съгласуваната практика на предприятия, регистрирани в различни държави-членки?

Становища, представени на Съда

34. Assitalia предлага на Съда да отговори, че предвид твърде общия и инструментален характер на въпроса, е невъзможно да се даде надлежен отговор по отношение на прилагането на член 81 ЕО.

35. Италианското правителство счита, че член 81 ЕО не се прилага към споразумения от вида на процесното споразумение в главното производство. В действителност, за да може едно поведение, което е в нарушение на правилата за конкуренцията, да е подчинено на нормативната уредба на Общността, следва да са изпълнени поредица от критерии, които излизат извън обхвата на простото участие на предприятия от други държави-членки

36. Комисията на Европейските общности поддържа, че член 81 ЕО следва да се тълкува в смисъл, че забранява споразумение или съгласувана практика между предприятия, с което се ограничава конкуренцията, когато въз основа на всички правни и фактически обстоятелства, е възможно да се допусне с достатъчна степен на вероятност, че въпросното споразумение или съгласувана практика упражняват пряко или косвено, действително или потенциално въздействие върху търговията между държавите-членки. Обстоятелството, че определени предприятия от други държави-членки са участвали в това споразумение или тази съгласувана практика само по себе си не е достатъчно основание, за да се направи извод, че посоченото споразумение или съгласувана практика упражняват такова въздействие върху търговията между държавите-членки.

Преценка на Съда

37. Следва да се констатира освен това, че обратно на твърденията на Assitalia, въпросът е достатъчно точен, за да позволи на Съда да предостави отговор, който да е от полза на препращащия съд.

38. На следващо място следва да се припомни, че съгласно постоянната съдебна практика правото на Общността и националното право в областта на конкуренцията се прилагат паралелно предвид обстоятелството, че разглеждат ограничителните практики от различни гледни точки. Докато членове 81 ЕО и 82 ЕО разглеждат тези практики поради пречките, които могат да възникнат за търговията между държавите-членки, вътрешните законодателства, водени от характерните за всяко от държава съображения, разглеждат ограничителните практики единствено в тези рамки (вж., по-специално Решения от 13 февруари 1969 г., Wilhelm e.a., 14/68, Сборник, стр. 1, точка 3 от 10 юли 1980 г., Giry и Guerlain e.a., 253/78 и 1/79 до 3/79, Сборник, стр. 2327, точка 15 и от 9 септември 2003 г., Milk Marque и National Farmers' Union, C-137/00, Сборник, стр. I-7975, точка 61).

39. Следва също така да се припомни, че член 81, параграф 1 ЕО и член 82 ЕО имат пряко действие в отношенията между правните субекти и пораждат права в правната сфера на субектите на правото, които националните съдилища са длъжни да защитават (вж., по-специално Решения от 30 януари 1974 г., BRT и SABAM, наречено „BRT I“, 127/73, Сборник, стр. 51, точка 16 от 18 март 1997 г., Guérin automobiles/Комисия, C-282/95 P, Сборник, стр. р. I-1503, точка 39 и от 20 септември 2001 г., Courage и Crehan, C-453/99, Сборник, стр. I-6297, точка 23) и, че върховенството на правото на Общността води до неприлагане на разпоредбите от националното право, противоречащи на общностна норма, независимо дали тя предхожда или следва нормата на правото на Общността (вж.,

по-специално Решение от 9 септември 2003 г., CIF, C-198/01, Сборник, стр. I-8055, точка 48).

40. Въпреки това, както следва от редакцията на членове 81 ЕО и 82 ЕО, за да бъдат общностните правила за конкуренцията приложими към споразумение или незаконна практика, е необходимо това споразумение или практика да са от естество да попречат на търговията между държавите-членки.

41. При тълкуването и прилагането на това условие относно последиците за търговията между държавите-членки следва да се вземе предвид като отправна точка обстоятелството, че целта им е да определени сферата на общностното право по отношение на сферата на държавите-членки в областта на регулирането на конкуренцията. В този смисъл в сферата на правото на Общността попада всяка споразумение и практика от естество да попречат на търговията между държавите-членки по начин, който може да навреди на осъществяването на целите за единен пазар между държавите-членки, по-специално като се разделят националните пазари или се променя структурата на конкуренцията на общия пазар (вж. в този смисъл Решение от 31 май 1979 г., Hugin/Комисия, 22/78, Сборник, стр. 1869, точка 17 и от 25 октомври 2001 г., *Ambulanz Glöckner*, C-475/99, Сборник, стр. I-8089, точка 47).

42. За да бъде едно решение, споразумение или практика от естество да попречи на търговията между държавите-членки следва въз основа на съвкупност от обективни правни и фактически обстоятелства да позволява допускане с достатъчна степен на вероятност, че те могат да упражнят пряко или косвено, действително или потенциално въздействие върху хода на търговията между държавите-членки и то по начин, че да възникнат опасения, че могат да създадат пречки за осъществяването на единен пазар между държавите-членки (вж., по-специално Решение от 11 юли 1985 г., *Remia e.a./Комисия*, 42/84, Сборник, стр. 2545, точка 22 и *Ambulanz Glöckner*, цитирано по-горе, точка 48). Освен това е необходимо това влияние да не е незначително (Решение от 28 април 1998 г., *Javico*, C-306/96, Сборник, стр. I-1983, точка 16).

43. Следователно, нарушаването на търговията в Общността най-общо произтича от съвкупното действие на множество фактори, които поотделно могат да не се окажат решаващи (вж. Решения *Wagnasco e.a.*, цитирано по-горе, точка 47 и от 29 април 2004 г., *British Sugar/Commission*, C-359/01 P, Сборник, стр. I-4933, точка 27).

44. В това отношение е уместно да се установи, от една страна, както основателно посочва генералният адвокат в точка 37 от заключенията си, че самият факт, че сред участниците в национално споразумение се срещат и субекти от други държави-членки е важен елемент в преценката, която трябва да бъде направена, но този факт сам по себе си не е решаващ, за да се достигне до заключение, че е налице условието относно въздействието върху търговията между държавите-членки.

45. От друга страна, фактът, че дадено споразумение има за предмет единствено търговията на продукти в една държава-членка, не е достатъчен, за да се изключи възможността за нарушаване на търговията между държавите-членки (вж. Решение от 11 юли 1989 г., *Velasco e.a./Commission*, 246/86, Сборник, стр. I-2117, точка 33). В действителност всяко споразумение, което се разпростира върху цялата територия на дадена държава-членка, поражда по своето естество последици, насочени към укрепване на състоянието на затвореност с национален характер, като по този начин се създават

пречки за взаимното икономическо проникване, предвидено в договора (Решения от 17 октомври 1972 г., *Vereeniging van Cementhandelaren/Commission*, 8/72, Сборник, стр. 977, точка 29; *Remia e.a./Commission*, цитирано по-горе, точка 22, и от 18 юни 1998 г., *Commission/Italie*, C-35/96, Сборник, стр. I-3851, точка 48).

46. Осен това, по отношение на услугите, Съдът вече се е произнесъл, че въздействието върху хода на търговията между държавите-членки може да се изразява в обстоятелството, че въпросните дейности са организирани по начин, че общия пазар е разпределен и са създадени пречки за свободата на предоставяне на услуги, която е една от целите на договора (вж. Решения от 4 май 1988 г., *Bodson*, 30/87, Сборник, стр. 2479, точка 24 и *Ambulanz Glöckner*, цитирано по-горе, точка 49).

47. Националният съд е компетентен да провери дали по отношение на характеристиките на съответния национален пазар съществува достатъчна степен на вероятност споразумението или съгласуваната практика, предмет на спора по главното производство да упражнят пряко или косвено, действително или потенциално въздействие върху продажбата на застрахователни полици за автомобилна застраховка ГО в съответната държава-членка от страна на субекти от други държави-членки и това въздействие да не е незначително.

48. Въпреки това Съдът, когато се произнася относно препращането за преюдициално заключение, може при необходимост да внесе уточнения, насочени към ръководство на националния съд при тълкуването му (вж., по-специално Решение от 17 октомври 2002 г., *Payroll e.a.*, C-79/01, Сборник, стр. I-8923, точка 29).

49. В това отношение следва да се припомни, че съгласно практиката на Съда, доколкото става въпрос за пазар, който е отворен за предоставяне на услуги от страна на субекти от други държави-членки, членовете на национално споразумение относно цените могат да запазят своя пазарен дял единствено ако се защитават от чуждестранната конкуренция (вж. във връзка с вноса цитираните по-горе решения *Belasco e.a./Комисия*, точка 34 и *British Sugar/Комисия*, точка 28).

50. В решението за препращане се посочва, че АГСМ счита, че пазарът на застрахователни полици за автомобилна застраховка ГО се характеризира със значителни пречки за навлизането, като тези пречки са създадени преди всичко от необходимостта да се изгради ефикасна мрежа на разпределение и мрежа от центрове с предназначение изплащане на обезщетения в случай на произшествия в цяла Италия. Въпреки това, препращащия съд посочва също, че застрахователни дружества, регистрирани в други държави-членки и осъществяващи дейност и в Италия, са участвали в санкционираното от АГСМ споразумение. Следователно, очевидно става въпрос за пазар, който е отворен за предоставяне на услуги от страна на застрахователни дружества от други държави-членки, макар посочените пречки да затрудняват предоставянето на тези услуги.

51. При тези условия, националният съд е компетентен да разгледа въпроса дали самото съществуване на споразумението или съгласуваната практика е било от естество да предизвика разубеждаващо въздействие върху застрахователните дружества на други държави-членки, които не осъществяват дейност в Италия, по-специално, като позволява съгласуването и определянето за застрахователни премии за автомобилна застраховка ГО на равнище, при което продажбата на подобни застраховки от страна на дружествата не би

било доходоносно (вж. в този смисъл Решение British Sugar, цитирано по-горе, точки 29 и 30).

52. Следователно, на първия въпрос по дела C-295/04 до C-298/04 следва да се отговори, че споразумение или съгласувана практика като тези в спора по главното производство между застрахователни дружества, изразяващи се във взаимен обмен на информация, която е от естество да позволи увеличение на застрахователните премии за автомобилна застраховка ГО, което не е обосновано от пазарните условия, като това действие е в нарушение на националните правила за защита на конкуренцията, може да представлява в същото време и нарушение на член 81 ЕО, ако предвид характеристиките на въпросния национален пазар, съществува достатъчна степен на вероятност въпросното споразумение или съгласувана практика да упражнят пряко или косвено, действително или потенциално въздействие върху продажбата на такива застрахователни полици в съответната държава-членка от страна на субекти, установени в други държави-членки и това въздействие да не е незначително.

По втория въпроси по дела C-295/04 до C-297/04 и по третия въпрос по дело C-298/04

53. С този въпрос, който е целесъобразно да се разгледа преди втория въпрос по дело C-298/04, препращащият съд пита по същество дали член 81 ЕО следва да се тълкува в смисъл, че всяко лице има право да се позовава на нищожността на споразумение или забранена по силата на цитирания член практика и при наличие на причинно-следствена връзка между споразумението или практиката и претърпяната вреда, да поиска обезщетение за това.

Становища, представени на Съда

54. Assitalia предлага на Съда да отговори утвърдително, като припомня обаче, че при липса на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определели компетентните съдилища и да уреди процесуалния ред за предявяване на искове с оглед гарантиране на защитата на правата, пораждащи се в правната сфера на субектите на правото по силата на прякото действие на правото на Общността, доколкото този ред зачита принципите на равностойност и ефективност (вж. Решение Courage и Crehan, цитирано по-горе, точка 29).

55. Според германското правителство и Комисията член 81 ЕО следва да се тълкува в смисъл, че допуска трети лица, които имат правен интерес, да се позовават на нищожността на споразумение или забранена практика по силата на цитираната общностна разпоредба и да претендират обезщетение за претърпените вреди, при условие че е налице причинно-следствена връзка между споразумението или съгласуваната практика и настъпилата вреда.

Преценка на Съда

56. Най-напред следва да се припомни, че член 81, параграф 2 ЕО предвижда, че са нищожни забранените съгласно член 81 ЕО споразумения и решения.

57. От постоянната съдебна практика следва, че тази нищожност, на която всяко лице може да се позове, е задължителна за съда при кумулативното наличие на условията за прилагане на член 81, параграф 1 ЕО и ако по отношение на въпросното съглашение няма

основания за освобождаване по член 81, параграф 3 ЕО (по последния въпрос вж., по-специално Решение от 9 юли 1969 г., *Portelange*, 10/69, Сборник, стр. 309, точка 10). Доколкото предвидената в член 81, параграф 2 ЕО нищожност е с абсолютен характер, споразумение, което е нищожно по силата на тази разпоредба, не поражда правни последици в отношенията между договарящите страни и е непротивопоставимо на трети лица (вж. Решение от 25 ноември 1971 г., *Véguelin*, 22/71, Сборник, стр. 949, точка 29). Освен това, тази нищожност може да засегне всички последици, минали или бъдещи, на съответното споразумение или решение (вж. Решения от 6 февруари 1973 г., *Brasserie de Haecht*, 48/72, Сборник, стр. 77, точка 26, и *Courage и Crehan*, цитирано по-горе, точка 22).

58. Освен това, както се припомня в точка 39 от настоящото решение, член 81, параграф 1 ЕО има пряко действие в правоотношенията между правните субекти и поражда права в правната сфера на субектите на правото, които националните съдилища са длъжни да защитават.

59. От това следва, че всяко лице притежава активна процесуална легитимация да се позове на нарушение на член 81 ЕО (вж. Решение *Courage и Crehan*, цитирано по-горе, точка 24) и следователно да се позовава на нищожността на споразумения или практики, забранени съгласно цитирания член.

60. По отношение на възможността да се иска обезщетение за вредите, причинени от договор или поведение, които са от естество да ограничат или нарушат правилата на конкуренцията, следва да се припомни, че пълната ефективност на член 81 ЕО, и по-специално полезното действие на установената в параграф 1 забрана биха били поставени под въпрос, ако не беше неограничен кръгът на лицата, които могат да искат обезщетение за вредата, причинена от договор или поведение, които са от естество да ограничат или нарушат правилата на конкуренцията (вж. Решение *Courage и Crehan*, цитирано по-горе, точка 26).

61. От това следва, че всяко лице има право да иска обезщетение за претърпените вреди, при условие че съществува причинно-следствена връзка между тази вреда и споразумението или практиката, забранени съгласно член 81 ЕО.

62. При липса на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определели компетентните съдилища и да уреди процесуалния ред за предявяване на искове с оглед гарантиране на защитата на правата, пораждащи се в правната сфера на субектите на правото по силата на прякото действие на правото на Общността, доколкото този ред не е по-неблагоприятен от реда, по който се предявяват подобни искове от вътрешно естество (принцип на равностойност) и доколкото този ред не прави практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правния ред на Общността (принцип на ефективност) (вж. Решения от 10 юли 1997 г. *Palmisani*, C-261/95, Сборник, стр. I-4025, точка 27 и *Courage и Crehan*, цитирано по-горе, точка 29).

63. При това положение на втория въпрос по дела C-295/04 до C-297/04 и на третия въпрос по дело C-298/04 следва да се отговори, че член 81 ЕО следва да се тълкува в смисъл, че всяко лице има право да се позовава на нищожността на споразумение или практика, забранени по силата на цитирания член, и при наличие на причинно-следствена връзка между споразумението или практиката и претърпяната вреда, да поиска обезщетение за това.

64. При липса на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определели реда за упражняване на това право, включително начините на прилагане на понятието „причинно-следствена връзка“ при зачитане на принципите на равностойност и ефективност.

По втория въпрос по дело C-298/04

65. С този въпрос препращащият съд пита по същество дали член 81 ЕО следва да се тълкува в смисъл, че се противопоставя на прилагането на национална разпоредба, като съдържащата се в член 33, параграф 2 от Закон № 287/90, съгласно която третите лица следва да предявят отделен иск за обезщетение за нарушаване на общностни и национални правила за конкуренцията пред съд, различен от този, на който обичайно са подсъдни искове със същата цена на иска, като по този начин се увеличават значително разходите и сроковете за произнасяне на съдебното решение.

Становища, представени на Съда

66. Assitalia посочва, че член 33, параграф 2 от Закон № 287/90 се прилага само по отношение на исковите за обезщетение, предявени на основание нарушение на национални разпоредби за защита на конкуренцията и, че обратно исковите за обезщетение, предявени на основание нарушение на членове 81 ЕО и 82 ЕО при липса на изрична правна уредба са от компетентността на редовия съд.

67. При това положение с оглед принципа за процесуална автономия и в случай, че националният съд трябва да провери спазването на принципите на равностойност и ефективност по отношение на член 33 от Закон №287/90, този съд следва да установи, че правното положение, основаващо се на общностното право предоставя по-добра защита предвид гаранцията за двуинстанционност на производството в сравнение с положението, основаващо се на националното право.

68. Италианското правителство поддържа, че решението за определяне на подсъдността за тези спорове зависи изключително от организацията на съдебната система на всяка държава-членка, при условие че са спазени принципите за равностойност и ефективност.

69. Комисията посочва, че национална правна уредба, която предвижда различни правила за определяне на подсъдността за граждански искове, предявени на основание нарушаване на общностните правила за конкуренция по отношение на правилата, приложими за подобни искове от вътрешен характер, е съвместима с общностното право, при условие че първите не са по-неблагоприятни от вторите и не правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени на правните субекти по силата на правния ред на Общността.

Преценка на Съда

70. По отношение на въпроса дали член 33, параграф 2 от Закон №287/90 се прилага само по отношение на исковите, предявени на основание нарушаване на националните правила за конкуренцията или и към исковите за обезщетение, предявени на основание нарушаване на членове 81 ЕО и 82 ЕО, Съдът не е компетентен да тълкува националното право, нито да проверява неговото прилагане в конкретните случаи (вж., по-специално Решения от 24

октомври 1996 г., Dietz, C-435/93, Сборник, стр. I-5223, точка 39 и от 19 януари 2006 г., Vouanich, C-265/04, все още непубликувано в Сборника, точка 51).

71. Както следва от точка 62 от настоящото решение, при липса на обществена уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи компетентните съдилища и да уреди процесуалния ред за предявяване на иски с оглед гарантиране на защитата на правата, пораждащи се в правната сфера на субектите на правото по силата на прякото действие на правото на Общността, доколкото този ред не е по-неблагоприятен от реда, по който се предявяват подобни иски от вътрешен характер (принцип на равностойност) и доколкото този ред не прави практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правния ред на Общността (принцип на ефективност).

72. При това положение на втория въпрос по дело C-298/04 следва да се отговори, че при липса на обществена уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи съдилищата, компетентни да разглеждат исковете за обезщетение, предявени на основание нарушаване на обществените правила за конкуренцията и да уреди процесуалния ред за предявяване на тези иски, доколкото тези разпоредби не са по-неблагоприятни от разпоредбите относно исковете за обезщетение, предявени на основание нарушаване на национални правила за защита на конкуренцията и доколкото тези разпоредби не правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правото на обезщетение за вреди, причинени от споразумение или практика, забранени по силата на член 81 ЕО.

По третия въпрос по дела C-295/04 до C-297/04 и по четвъртия въпрос по дело C-298/04

73. С този въпрос препращащият съд пита по същество дали член 81 ЕО следва ли да се тълкува в смисъл, че се противопоставя на национална норма, според която давностният срок за предявяване на иск за обезщетение на вреди, причинени от споразумения или практики, забранени съгласно член 81 ЕО, започва да тече, считано от деня, в който споразумението или съгласуваната практика е било осъществено.

Становища, представени на Съд

74. Assitalia посочва, че по силата на принципа за процесуална автономия и при спазване на принципите за равностойност и ефективност националният съд е компетентен да определи давностните срокове и реда за тяхното прилагане съгласно вътрешния правен ред (вж. Решение от 14 декември 1995 г., Peterbroeck, C-312/93, Сборник, стр. I-4599).

75. Италианското правителство поддържа, че именно считано от деня, в който споразумението е било осъществено, се прилага защитата срещу отрицателните му последици. Именно от този момент тече давностният срок за предявяване на иск за обезщетение на основание член 81 ЕО.

76. Комисията твърди, че при липса на обществени разпоредби в тази област, въпросите, свързани с изтичането на давностния срок за предявяване на исковете на основание нарушение на обществените разпоредби в областта на конкуренцията се уреждат от вътрешния правен ред на всяка от държавите-членки, при условие че този срок не е по-неблагоприятен от срока, приложим по отношение на подобни иски от вътрешен

характер и, че не прави практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правния ред на Общността.

Преценка на Съда

77. Както се припомня в точка 62 от настоящото решение, при липса на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да уреди процесуалния ред за предявяване на иски с оглед гарантиране на защитата на правата, пораждащи се в правната сфера на субектите на правото по силата на прякото действие на правото на Общността, доколкото този ред зачита принципите за равностойност и ефективност.

78. Национална норма, по силата на която давностният срок за предявяване на иск за обезщетение започва да тече, считано от деня, в който споразумението или съгласуваната практика са били осъществени, би могла да направи практически невъзможно упражняването на правото на иск за обезщетение да причинените вреди вследствие това споразумение или забранена практика, по-специално, ако тази национална норма предвижда също така кратък давностен срок, който да не може да бъде спиран.

79. В действителност при такова положение, в случай на продължаващо или повторно нарушение, не е изключено давностният срок да е изтекъл, още преди нарушението да е прекратено, като в този случай всяко лице, претърпяло вреди след изтичане на давностния срок ще се окаже в невъзможност да предяви иск.

80. Националният съд е компетентен да провери дали е такъв случаят с националната норма по главното производство.

81. Следователно на третия въпрос по дела С-295/04 до С-297/04 и на четвъртия въпрос по дело С-298/04 е уместно да се отговори, при липса на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определели давностния срок за предявяване на иск за обезщетение на вреда, причинена от споразумение или забранена практика по член 81 ЕО, доколкото този ред зачита принципите за равностойност и ефективност.

82. В това отношение националният съд е компетентен да провери дали една национална норма, по силата на която давностният срок за предявяване на иска за обезщетение на вреда, причинена от споразумение или забранена практика по член 81 ЕО, започва да тече от деня, в който това споразумение или забранена практика са били осъществени, и по-специално дали, ако тази норма предвижда кратък давностен срок и ако този срок не може да се спира, не е станало практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правото на иск за обезщетение за претърпени вреди.

По четвъртия въпрос по дела С-295/04 до С-297/04 и по петия въпрос по дело С-298/04

83. С този въпрос препращащият съд пита по същество дали член 81 ЕО следва да се тълкува в смисъл, че националните съдилища имат задължението да присъдят обезщетения със санкционен характер с оглед на това обезщетението да е по-голямо от ползата, получена от икономическия субект, нарушил тази разпоредба, като по този начин

да възпират осъществяването на споразумения или забранени практики съгласно цитираната разпоредба.

Становища, представени на Съда

84. Assitalia изтъква, че въпросът, свързан с признаването на наказателно обезщетение на увреденото трето лице поради поведение в нарушение на правилата на конкуренцията отново зависи от принципа на процесуалната автономия. Доколкото в действителност не съществува общностна уредба по отношение на наказателните обезщетения, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи критериите, позволяващи да се установи обхвата на обезщетението, при зачитане на принципите на равностойност и ефективност (вж., в този смисъл, Решение от 5 март 1996 г., Brasserie du pêcheur и Factortame, C-46/93 и C-48/93, Сборник, стр. I-1029, точки 89 и 90).

85. Италианското правителство поддържа, че институтът на наказателното обезщетение е чужд на италианския правен ред и на същността на института на обезщетението. Последният институт е създаден като мярка за поправка на претърпяната вреда, която е била доказана от увреденото лице. Тази мярка не би могла при никакви обстоятелства да има санкционен или репресивен характер, доколкото такава функция е възможна единствено, ако е уредена в закона.

86. Германското правителство счита, че следва да есе отговори отрицателно на този въпрос.

87. Според австрийското правителство, за да се гарантира прилагането на член 81 ЕО, не е необходимо да се присъжда служебно на третото увредено лице обезщетение със санкционен характер, доколкото обогатяването на увреденото лице не е предвидено, нито е необходимо. Повечето правни системи на държавите-членки не биха свързали правни последици от този вид с нарушение на член 81, параграф 1 ЕО те по-скоро предвиждат пораждането на права във връзка с обезщетението и забраната, което е достатъчно за ефективното прилагане на член 81 ЕО.

88. Комисията счита, че при липсата на общностни разпоредби в тази област, правният ред на всяка държава-членка, уреждащ въпроси като обезщетяването на претърпените вреди, произтичащи от нарушение на общностните правила в областта на конкуренцията, доколкото обезщетението за вреди в тази хипотеза не е по-неблагоприятно за увреденото лице от обезщетението, което би могло да получи чрез сходни искове, предявени по вътрешен ред.

Преценка на Съд

89. Както следва от постоянната съдебна практика, на националните съдилища е възложено прилагането, в рамките на тяхната компетентност, на разпоредбите от общностното право, да гарантират пълната ефективност на тези норми и да предоставят защита на правата, които тези норми пораждат в правната сфера на субектите на правото (вж. по-специално Решение от 9 март 1978 г., Simmenthal, 106/77, Сборник, стр. 629, точка 16 от 19 юни 1990 г., Factortame e.a., C-213/89, Сборник, стр. I-2433, точка 19 и Courage и Crehan, цитирано по-горе, точка 25).

90. Както е припомнено в точка 60 от настоящото решение, пълната ефективност на член 81 ЕО, и по-специално полезното действие на установената в параграф 1 забрана биха били поставени под въпрос, ако не беше неограничен кръгът на лицата, които могат да искат обезщетение за вредата, причинена от договор или поведение, които са от естество да ограничат или нарушат правилата на конкуренцията.

91. Това право в действителност укрепва оперативния характер на общностните правила и е насочено към възпрепятстване на споразуменията или практиките, често пъти прикрити, които са от естество да ограничат или нарушат правилата на конкуренцията. В този контекст исковете за обезщетение, предявени пред националните съдилища могат съществено да допринесат за поддържането на ефективна конкуренция в Общността (Решение *Courage* и *Crehan*, цитирано по-горе, точка 27).

92. По отношение на присъждането на обезщетение и възможността за признаване на вреди със санкционен характер, при липсата на общностни разпоредби в тази област, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи критериите, позволяващи да се установи обхвата на обезщетението, при зачитане на принципите на равностойност и ефективност.

93. В това отношение, от една страна в съответствие с принципа на равностойност, такава форма на обезщетение, каквато са назидателните или наказателни вреди, следва да могат да бъдат присъждани по искове, предявявани на основание общностни правила на конкуренцията, ако е възможно да се присъждат такива вреди по искове със сходен предмет, предявени на основание вътрешното право (вж. в този смисъл Решение *Brasserie du pêcheur* и *Factortame*, цитирано по-горе, точка 90).

94. Въпреки това, от постоянната съдебна практика следва, че в правото на Общността не се съдържат пречки за това националните съдилища да следят правата, гарантирани от общностния правен ред, да не водят до неоснователно обогатяване на техните носители (вж., по-специално Решение от 4 октомври 1979 г., *Ireks-Arkady*/Съвет и Комисия, 238/78, Сборник, стр. 2955, точка 14 от 21 септември 2000, *Michailidis*, C-441/98 и C-442/98, Сборник, стр. I-7145, точка 31, и *Courage* и *Crehan*, цитирано по-горе, точка 30).

95. От друга страна, от принципа на ефективност и правото на всяко лице да търси обезщетение за вреда, причинена от договор или поведение, което е от естество да ограничи или да доведе до нарушение на правилата на конкуренцията, следва, че увредените лица трябва да имат право да искат обезщетение не само за действителните вреди (*damnum emergens*), но и за пропуснатите ползи (*lucrum cessans*), както и да претендират лихви.

96. В действителност, пълното изключване на пропуснатите ползи от обхвата на подлежащите на обезщетение вреди, не може да бъде допуснато в случай на нарушение на общностното право, тъй като особено по отношение на споровете от икономически или търговски характер, подобно пълно изключване на пропуснатите ползи би било от естество да направи фактически невъзможно обезщетяването на вредите (вж. Решения *Brasserie du pêcheur* и *Factortame*, цитирано по-горе, точка 87 и от 8 март 2001 г., *Metallgesellschaft e.a.*, C-397/98 и C-410/98, Сборник, стр. I-1727, точка 91).

97. По отношение на плащането на лихвите, Съдът припомни в точка 31 от Решението от 2 август 1993 г., *Marshall* (C-271/91, Сборник, стр. I-4367), че присъждането им в

съответствие с приложимите национални правила представлява необходим елемент от обезщетението.

98. Следователно на четвъртия въпрос по дела C-295/04 до C-297/04 и на петия въпрос по дело C-298/04 е уместно да се отговори, при липса на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи критериите, позволяващи да се установи обхвата на обезщетението на вредите, причинени от споразумение или забранена практика по член 81 ЕО, при зачитане на принципите на равностойност и ефективност.

99. В това отношение, от една страна в съответствие с принципа на равностойност, ако такава форма на обезщетение, каквато са назидателните или наказателни вреди, може да бъде присъждана по искиове, предявени на основание вътрешното право, които имат сходен предмет с искиове на основание общностни норми в областта на конкуренцията, следва, че тези вреди трябва да могат да се присъждат по последните искиове. Въпреки това, в общностното право не се съдържат пречки за това националните съдилища да следят правата, гарантирани от общностния правен ред, да не водят до неоснователно обогатяване на техните носители.

100. От друга страна, от принципа на ефективност и правото на всяко лице да търси обезщетение за вреда, причинена от договор или поведение, което е от естество да ограничи или да доведе до нарушение на правилата на конкуренцията, следва, че увредените лица трябва да имат право да искат обезщетение не само за действителните вреди (*damnum emergens*), но и за пропуснатите ползи (*lucrum cessans*), както и да претендират лихви.

По съдебните разноски

101. С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело има характер на инцидентен установителен иск, предявен пред преpraщания съд, последният следва да се произнесе по съдебните разноски. Разноските, направени за представяне на становища пред Съда, различни от разноските на страните, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

1) Споразумение или съгласувана практика като тези в спора по главното производство между застрахователни дружества, изразяващи се във взаимен обмен на информация, която е от естество да позволи увеличение на застрахователните премии за задължителната автомобилна застраховка „Гражданска отговорност“ за произшествия, причинени от моторни превозни средства, плавателни съдове и мотоциклети, което не е обосновано от пазарните условия, като това действие съставлява нарушение на националните правила за защита на конкуренцията, може да представлява в същото време и нарушение на член 81 ЕО, ако предвид характеристиките на въпросния национален пазар, съществува достатъчна степен на вероятност въпросното споразумение или съгласувана практика да упражнят пряко или косвено, действително или потенциално въздействие върху продажбата на такива застрахователни полици в съответната държава-членка от страна на субекти, установени в други държави-членки и това въздействие да не е незначително.

2) Член 81 ЕО следва да се тълкува в смисъл, че всяко лице има право да се позовава на нищожността на споразумение или забранена по силата на цитирания член практика и при наличие на причинно-следствена връзка между споразумението или практиката и претърпяната вреда, да поиска обезщетение за това.

При липса на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи реда за упражняване на това право, включително начините на прилагане на понятието „причинно-следствена връзка“ при зачитане на принципите на равностойност и ефективност.

3) При липсата на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи съдилищата, компетентни да разглеждат искове за обезщетение, предявени на основание нарушение на общностни правила за защита на конкуренцията и да уреди процесуалния ред за предявяване на тези искове, доколкото тези разпоредби не са по-неблагоприятни от разпоредбите относно искове за обезщетение, предявявани на основание нарушаване на национални правила за защита на конкуренцията и доколкото тези разпоредби не правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правото на обезщетение за вреди, причинени от споразумение или практика, забранени по силата на член 81 ЕО.

4) При липсата на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи давностния срок за предявяване на иска за обезщетение за вреди, причинени от споразумение или практика, забранена по силата на член 81 ЕО, при зачитане на принципите на равностойност и ефективност.

В това отношение националният съд е компетентен да провери дали една национална норма, по силата на която давностният срок за предявяване на иска за обезщетение на вреда, причинена от споразумение или забранена практика по член 81 ЕО, започва да тече от деня, в който това споразумение или забранена практика са били осъществени, и по-специално дали, ако тази норма предвижда кратък давностен срок и ако този срок не може да се спира, не е станало практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правото на иск за обезщетение за претърпени вреди.

5) При липсата на общностна уредба по този въпрос, всяка държава-членка в съответствие с вътрешния си правен ред следва да определи критериите, позволяващи да се установи обхвата на обезщетението за вреди, причинени от споразумение или практика, забранена по силата на член 81 ЕО, при зачитане на принципите на равностойност и ефективност.

В това отношение, от една страна в съответствие с принципа на равностойност, ако такава форма на обезщетение, каквато са назидателните или наказателни вреди, може да бъде присъждана по искове, предявени на основание вътрешното право, които имат сходен предмет с искове на основание общностни норми в областта на конкуренцията, следва, че тези вреди трябва да могат да се присъждат по последните искове. Въпреки това, в общностното право не се съдържат пречки за това националните съдилища да следят правата, гарантирани от общностния правен ред, да не водят до неоснователно обогатяване на техните носители.

От друга страна, от принципа на ефективност и правото на всяко лице да търси обезщетение за вреда, причинена от договор или поведение, което е от естество да ограничи или да доведе до нарушение на правилата на конкуренцията, следва, че увредените лица трябва да имат право да искат обезщетение не само за действителните вреди (*damnum emergens*), но и за пропуснатите ползи (*lucrum cessans*), както и да претендират лихви.

Подписи